

nytt om

Nr 97 - 1/2021 - mai

Gammelt

Utgitt av Fosen Historielag

«I Lensvika e' det v el liv at dein tida n ar jordb ersesongen for  lvor tar te» sang Otto Nilsen. Jordb ertausa Kjerstin R hme fra Orkanger var en av de 400 plukkene i topp aret 1955. Bildet stod p  trykk i bladet «Aktuell» samme sommer. Dette er ogs a en del av v ar historie.

Leder'n

Sivilisasjonssamanbrot minutt for minutt

For sju år sidan hadde eg eit par bidrag i lokalavisa Hitra-Frøya om sivilisasjonssamanbrot. Eg skreiv på grunnlag av ein amerikansk modellstudie av sivilisasjonssamanbrot.

Mange samanbrot er godt dokumenterte, og fleire av dei er stupbratte og spektakulære.

Studien framheva to forhold som ser ut til å ha spela ei sentral rolle ved alle kjente samfunnskollapsar, nemleg overutnytting av ressursar og aukande lagdeling i samfunnet. Det første er ikkje overraskande, men at aukande skilnad på fattig og rik er ein drivar for samanbrot, er vel ein litt uvanleg tanke. Men noko av forklaringa, meinte forskarane, låg i at når elitane lever fjernt frå massane, merkar dei mindre til krisene som nærmar seg, f.eks i matforsyninga. Det gjer at motiltak ikkje blir sett inn, eller kjem for seint. Den romerske overklassa heldt fram med å feste medan Roma brann.

Det bør vera til ettertanke for oss at både overutnytting av naturressursar og aukandrelagdeling er kjente fenomen også i vår tid.

Den britiske historikaren Arnold Toynbee (1889-1975) er klassikaren når det gjeld studie av sivilisasjonars vekst og fall. Han behandla temaet grundig i eit 12-bindsværk, «A Study of History». Toynbee legg meir vekt på den

åndelege sida ved sivilisasjonane; til forskjell frå Marx oppfatta han historia som forma av åndelege krefter, ikkje av økonomiske. Samanbrot skjer vanlegvis ved at sivilisasjonane begår eit slags kulturelt sjølv-mord, meinte Toynbee.

Dei siste fire åra har eg tenkt at vi faktisk har kunna studere eit slikt sivilisatorisk sjølv-mord på nært hald, «minutt for minutt». Det gjeld verdas fremste nasjon, som i fire år har hatt ein folkevalt leiar, Donald Trump, som er fremmend for sivilisasjon og ikkje eig anstendighet. Han skulle gjera landet «stort» igjen, men kva slags storheit kan ein usivilisert og uanstendig person skapa?

Det alvorlegaste er at mannen ikkje har noe forhold til sannheita. Det som er til fordel for han, er sant, uansett kor uriktig det er, og det som ikkje tener han, er usant, uansett kor rett det er.

Men ekte kommunikasjon bryt saman og ikkje sanningskravet ligg i botnen. Rå eigeninteresse og maktkamp står da igjen, eller leik og fjas.

Nasjonar driv samfunnsbygging. Men det krev ein samfunnsfellesskap der det rår stor grad av einigheit om grunnleggjande mål, verdidiar og verkelegheitsforståelse.

No ser vi at denne fellesskapen forvitrar. Samfunnet blir splitta, polarisert.

Kommunikasjonen bryt saman. Løgnhistoriene og konspirasjonsteoriane overgår kvarandre i galskap. Viktige saker kan ikkje lenger diskuteras sakleg og sivilisert, det ender i verbal slåsskamp. Solidariteten når ikkje lenger enn til eiga nærgruppe, identitetsgruppe, pressgruppe, og gruppeinteressene overgår alle høgare fellehsensyn.

Fellesinstitusjonane står for sentralisering og maktovergrep som må bekjempast. Det er rett og riktig å bryte seg inn og gjera hærverk i nasjonalforsamlinga.

Det var ikkje Trump som fann opp løgna, men han har vore den fremste og mektigaste utøvaren. Dei fleste kan severe ei løgn, men alle blir ille berørt om dei blir tatt i løgn. Det blir ikkje Trump. I si stilling som verdas mektigaste mann har han normalisert løgna, gjort

ho kvardagsleg. Konsekvensane er han ikkje i stand til å ofre ein tanke.

Det store spørsmålet er om skaden samfunnet er påført, kan helbredast – av ein sivilisert og anstendig etterfølgjar, eller om skaden er uoppretteleg og sivilisasjonssamanbrotet eit faktum. Det er ikkje lett å vera optimist.

Johan

Vi utsetter årsmøtet i år også

På grunn av korona-situasjonen og nasjonale signaler har vi valgt å utsette årsmøtet i Fosen historielag 2021

Målet nå er å avholde årsmøtet i

Ingdalen Grendahus

lørdag 18. september 2021 kl 1130

- 11:30 Oppmøte • Registrering • Velkomstkaffe
- 12:00 John Ola Selbekk (tidligere rådmann i Agdenes) ønsker velkommen
- 12:20 Årsmøte
- 14:00 Fosens historie - nå er det like før
- 14:30 Pause med enkel lunsjbuffet og tid til å prate.
- 15:30 Laksevorpene i Agdnes - Astrid Marit Bjørkvik
- 16:30 Årsmøtemiddag
- 18.00: Årsmøtet avsluttes.

Ingdalen Grendahus ligger like ved brua over Ingdalselva på Fv 710 i tidligere Agdenes kommune. Når du ser Ingdal kapell, er du like i nærheten. Ved avkjørselen ved brua finner du Historielagets skilt som viser vei. Reisetid fra Orkanger i underkant av en halvtime.

Vi kommer tilbake til påmelding og nødvendige praktiske opplysninger i Nytt om Gammelt 98, som kommer i august.

Årsmøtet 2021

Dagsorden for årsmøtet

1. Godkjenning av innkalling
2. Valg av møteleder og referent
3. Årsmelding for 2020/21
4. Regnskap for 2020
5. Arbeidsplan for 2021/2022
6. Budsjett for 2021
7. Fastsetting av medlemskontingent
8. Innkomne saker
9. Valg
 - 2 styremedlemmer for 2 år
 - 3 varamedlemmer til styret for 1 år
 - 1 medlem til valgkomiteen for 3 år.

3. Årsmelding 2020/2021

Styret

Styret har dette året bestått av:

Johan G Foss, Frøya, leder,
John Ola Selbekk, Lensvik, nestleder,
Helge Bueng, Åfjord, sekretær,
Bente Merete Heggvik, Hitra/Trondheim,
styremedlem,
Bernt Jørgen Stranden, Bjugn,
styremedlem.
Varamedlemmer:
Eilert Bjørkvik, Rissa, varamedlem og
kasserer,
Johan Mjones, Snillfjord, varamedlem,
Ernst Robert Øyangen, Trondheim, varamedlem.

Andre verv

Revisor: Per Husby, Rissa.
Vararevisor: Sturla Leth-Olsen, Bjugn.

Valgkomité:

Per Aastum, Snillfjord, leder
Vigdis Hoff Hoøen, Ørland
Hilde Murvold Borgfjord, Stadsbygd

Årbokredaktører

Per Ole Sollie og Svein Henrik Pedersen.

Redaktør av Nytt om gammelt:

Helge Bueng.

Medlemstallet

31.12.2020 var medlemstallet 1080, en nedgang på 33 fra året før. De foregående åra har nedgangen vært på 27 (2019) og 28 (2018). Medlems-tallet har økt med 3 i Bjugn og 1 i Agdenes, og holdt stand i Hitra, Indre Fosen og Roan. Størst tilbakegang har det vært «utenfor Trøndelag» (8) i Hemne (7).

Styremøter

Etter årsmøtet 12 september er det avholdt 2 styremøter: 12 oktober 2020 på Ørland Kultursenter og lagets første digitale styremøte 20. april 2021.

Økonomi

Regnskapet for 2020 viser et overskudd

på 15.255, på linje med resultatet året før, som var på 26.278 kr. Økonomien må sies å være god; ved årsskiftet stod 195.330 kr på kontoen i Ørland Sparebank, mot 159.465 kr ved forrige årsskifte.

Årsmøtet 2020

Årsmøtet ble utsatt på grunn av koronaen og ble avholdt lørdag 12 september i Vik/Bessaker grendehus i tidligere Roan kommune, med 41 frammøtte. I tillegg til årsmøtet var det foredrag med «Smaksprøver fra Fosens historie 2» ved Johan G Foss, og bildeforedrag om Roan kommune ved Helge Bueng. Etter arrangementet i grendehuset var det mulighet for å bli med opp på Bessakerfjellet for å se på og bli orientert om vindmølleparken der. 20 ble med på turen opp på fjellet. Hele årsmøtearrangementet må sies å være svært vellykka.

Årbok for Fosen 2020

Årbokredaktørene Per Ole Sollie og Svein Henrik Pedersen leverte også i år ei innholdsrik og variert årbok, med mange gode artikler.

Nytt om Gammelt

Helge Bueng har i 2020 redigert tre meget gode og fylldige nummer av meldingsbladet.

Fosens historie 2

Per 1. februar 2020 var alle bidrag fra forfatterne levert og alle forfatterhonorarer betalt, i alt 1.032.500 kr. Av dette har historielaget av egne midler betalt 832.724 kr, mens kommunene har bidratt med 150.976 kr, bedrifter med 11.000 kr og historielagets medlemmer med 37.800 kr. Men det har fortsatt blitt arbeidd intenst med arkiv- og kildestudier av viktige tema som er lite eller dårlig behandla i den

lokalhistoriske litteraturen i Fosen. Mye ny og til dels overraskende kunnskap er brakt for dagen. I 2020 har det blant anna dreid seg om militærvesenet, levekår, og Den store nordiske krigen (1709–20) og forholda i Fosen på tidlig 1700-tall. Arbeidet har tatt tid, men det dreier seg her om så viktige historiske forhold at de må være med, og bli behandla på en skikkelig måte. Arbeidsmålet er nå å få gitt ut bind 2 i løpet av 2022.

Folkekunst i Fosen

Ola Grefstad har kommentert ca 330 gjenstander fra samlinger på Fosenhalvøya, Hitra og Frøya. og har på nyåret 2021 tatt en supleringsrunde på gejnstandene, slik at de nå kan presenteres for museumslagene som eier gjenstandene.

Historisk vandring.

Ingen vandringer er avholdt dette året – om vi unntar turen opp til vindparken på Bessakerfjellet etter årsmøtet.

Digitalisering av årbøkene

Det ble i februar 2020 inngått avtale med Nasjonalbiblioteket om digitalisering av Fosen historielags årbøker, for periodene 1947–1949 og 1965–2019. Årbøkene vil da etter hvert bli tilgjengelige på Nasjonalbibliotekets nettside.

Steds-, saks- og personregister til årbøkene

Et søkbart register vil bli en nøkkel til den lokalhistoriske skattekista som de 59 årbøkene er. Utarbeiding av et slikt register har vært en «prioritert oppgave» i flere år, men nå er arbeidet endelig i gang. John Ola Selbekk har vært den mest aktive her. Kanskje kan vi ha registeret ferdig i løpet av 2021. Det vil bli en lokalhistorisk begivenhet!

Lagets arkiv og samlinger

Historielagets *hovedboklager* er oppbevart i rådhuskjelleren i Rissa. Mindre lager blir oppbevart i Åfjord, Bjugn og Frøya. Det arbeides med å få plassert historielagets *arkiv* i magasin hos museet Kystens Arv på Stadsbygd.

Markedsføring

På grunn av koronaen har laget ikke hatt noen stander dette året. Ikke har det vært noen «dager» å ha stand på heller.

Representasjon

Helge Bueng representerte laget på Sør-Trøndelag Historielags seminar om fotobeholding på Sverresborg 21. november 2020.

Ut over dette har laget har ikke vært representert på fysiske møter i 2020. Vi var «med» på Sør-Trøndelag historielags årsmøte, som ble gjennomført på e-post, men vi bidro ikke med innspill (alt virka greit).

Holger Stjern

En gruppe entusiaster rundt kystlaget i Trondheim har etablert selskapet AS Fos-enferja, og kjøpt heim veteranferja som gikk i rute mellom Vanvikan og Skansen i Trondheim fra 1958 til 1980. Siden 1982 har ferja gått i fart på innsjøen Pielinen lengst øst i Finland. Fosen historielag har ikke deltatt direkte i prosjektet, men setter pris på initiativet, og flere av historielagets medlemmer er tungt inne i prosjektet.

Fosen historielag på nett

Nettsida blir fortsatt betjent av Johan G Foss, og Facebooksida av Ernst Øyangan.

Styret

5. Arbeidsplan 2020/2021

1. Gi ut Årbok for Fosen 2021.
2. Tre nummer av Nytt om Gammelt.
3. Fosens historie bind 2: Arbeidet videreføres. Utgivelse i 2022.
4. Vedlikeholde nettsida og facebook-sida.
5. Folkekunstprosjektet videreføres.
6. Medlemsverving.
7. Markedsføring med stand: Alle markeder er avlyst på grunn av korona-epidemien.
8. Vandringer. Ingen i 2020 på grunn av korona-epidemien.

7. Fastsetting av medlemskontingent

Medlemskontingenten ble på årsmøtet i 2018 forhøyet til kr 300.

Styret forslår derfor ingen endringer i medlemskontingenten for 2021.

8. Innkomne saker

Det er ikke meldt noen ekstra saker til behandling på årsmøtet.

9. Valg

Valgkomiteens innstilling:

B. 2 styremedlemmer for 2 år:

- Helge Bueng, Åfjord, gjenvalg
- Bernt Jørgen Stranden, Ørland, gj.v.

C. 3 varamedlemmer

- Eilert Bjørkvik, Rissa, gjenvalg
- Ernst R Øyangan, Trondheim, gjenvalg
- Ole Ledal, Snillfjord, ny

Alle er forespurt og takket ja.

Valgkomiteen

Per Aastum • Vigdis Hoff Hoøen

Hilde Murvold Borgfjord

E. Et medlem til valgkomiteén for 3 år:

Styrets kommer med innstilling før årsmøtet.

Styremedlemmer ikke på valg:

- Johan G Foss, Frøya
- John Ola Selbekk, Lensvik,
- Bente Heggvik, Hitra/Trondheim,

Medlemsoversikt 01.01.2021

I parentes medlemstall ved siste årsmøte. Det opereres foreløpig med de gamle inndelinger, også når det gjelder antall kommuner, men i realiteten er det nå 8 medlemskommuner.

Agdenes	21	(20)
Bjugn	126	(123)
Frøya	33	(36)
Hemne	123	(130)
Hitra	64	(64)
Osen	7	(9)
Indre Fosen	117	(117)
Roan	11	(11)
Snillfjord	64	(67)
Ørland	89	(95)
Åfjord	28	(32)
Trøndelag	254	(262)
Utenfor Trøndelag	89	(92)
Bibliotek mm	19	(19)
Lag	9	(10)
Skoler	11	(11)
Banker	4	(4)
Bedrifter	0	(0)
Kommuner	11	(11)
Sum	1 080	(1 113)

Revisorrapport

Regnskapet og rapportene er gjennomgått og gir etter min mening et rett bilde av historielagets økonomiske situasjon.

1. Bilagene er kontrollert mot føring i bilagsjournalen og er funnet i orden. Konto i bank stemmer med utskriften fra regnskapet. Regnskapet er ryddig ført og godt dokumentert og gir et rett bilde av lagets økonomiske situasjon.

2. Resultat- og balanseoppstilling er i samsvar med de underliggende poster. En resultatoppstilling som er korrigert for inntekter og kostnader med investeringene i prosjektet Fosens historie 2, gir et bedre bilde av årets normale drift.

3. Det er revisors plikt å vurdere regnskapet opp mot lagets budsjett, planer og drift. For Fosen historielag bør det ikke være et mål med størst mulig overskudd eller mest mulig penger på bok, men at laget bruker og har penger til å nå formålet med laget. Ut fra det synes regnskapet å vise fornuftige resultater. Korrigert for prosjektet Fosens historie 2 er overskuddet på kr. 15.255 for 2020 mens det ble det budsjettert med et overskudd på kr. 10.800. Historielaget har fortsatt en trygg økonomi.

Det er til nå brukt kr. 805.124 på Fosens historie 2 og kr. 268.454 på produksjon og utsendelse av Årboka 2020. Dette er godt anvendte penger i samsvar med formålet til laget. Det er viktig at Fosens historie 2 kommer ut snart for få igjen for investeringen og for de som har forhåndsbetalt boka.

4. Revisor anbefaler at årsmøtet godkjenner årets regnskap.

Rissa, 11. mars 2021

Per Husby

4. Regnskap 2020 • 6. Budsjett for 2021

	Regnskap 2020	Regnskap 2019	Regnskap 2018	Budsjett 2021	
DRIFSTINTEKTER					
2800	Salg Fosens historie 1	5 855	2 850	6 980	5 000
2801	Støtte Fosens historie 2	27 200	35 700	95 517	100 000
2802	Salg Da jeg var liten	0	380	1 319	500
2804	Salg Doktorbåten	400	2 400	290	1 000
3000	Medlemskontingent	318 749	336 575	308 375	320 000
3001	Medlemskontingent familie	100	300	100	300
3002	Medlemskontingent kommuner	8 000	11 000	12 000	11 000
3004	Medlemskontingent banker	2 000	2 000	2 000	2 000
3100	Salg årbøker	11 010	11 828	13 008	12 000
3104	Salg Reins kloster	91	200	185	100
3105	Salg Gammeltida på Hitra	0	100	0	0
3106	Salg Setre i Åfjorden	0	220	204	200
3108	Salg Fosentonar	100	420	1 552	500
3110	Seks år og småbåtfisker	240	280	260	200
3112	I utkanten	0	200	100	200
3120	Salg av medlemsnål	0	350	450	300
3121	Salg av kort	0	40	0	0
3122	Salg av Namnskilting	0	130	5	0
3300	Grasrotandel Norsk Tipping	11 704	12 922	9 284	13 000
3701	Minnegaver	10050	10 500	0	0
3900	Momsrefusjon	28421	39 309	28 985	30 000
8001	Renter	1 062	1 691	1 632	1 000
	Sum driftsinntekter	424982	469 396	482 246	497 300
DRIFTSKOSTNADER					
2801	Fosens historie 2	34 000	81 000	267 000	100 000
4100	Porto	50 444	62 642	27 267	60 000
4101	Bankgebyr	314	308	326	500
4102	Markedsføring	6 780	7 954	6 899	10 000
4201	Kontingenter	11 755	12 151	12 101	12 000
4400	Reiser	0	480	720	3 000
4501	Årbok	247 650	221 300	245 945	250 000
4502	Nytt om gammelt	39 715	27 556	26 706	27 000
4600	Gaver, oppmerksomhet	0	2 450	1 256	2 000
4601	Årsmøtet	14 435	21 505	10 500	15 000
4602	Styremøter	4 633	4 321	5 322	5 000
4604	Vandringer	0	1 450	2 044	2 000
	Sum driftskostnader	409 727	443 117	606 087	486 500
	Driftsresultat	15 255	26 278	- 123 841	10 800

STATUS 31.12.2020

Aktiva og passiva	2020	2019	2018
1900 Kasse	474	23	190
1920 Ørland Sparebank	195 330	159 465	285 664
2700 Forskuddsbetalt kontingent	- 125 400	- 113 800	- 75 100
2701 Forskudd kontingent familie	- 100	0	0
2702 Forskudd kontingert kommuner	- 2 210	0	0
2704 Forskuddsbetalt kontingent bank	- 500	- 500	0
2800 Fosens historie 1	100 064	105 919	108 769
2801 Fosens historie 2	805 124	798 324	753 024
2802 Da jeg var liten	26 164	26 164	26 544
2804 Segner i Fosen	93 750	93 750	93 750
2806 Doktorbåten	- 14 083	- 13 683	- 11 283
2840 Forskudd årbok	0	7 150	0
2850 Orkla Grafiske as	0	0	- 184 695
2900 Egenkapital	- 1 078 614	- 1 062 813	- 996 864
Sum	0	0	0

PROSJEKTREGNSKAP

Fosens historie 1

2800 Inngående balanse	105 919		
Omsetning	0	5 855	
Utgående balanse		100 064	
Sum	105 919	105 919	

Fosens historie 2

2801 Inngående balanse	798 324		
Omsetning	34 000	27 200	
Utgående balanse		805 124	
Sum	832 324	832 324	

Da jeg var liten

2802 Inngående balanse	26 164		
Omsetning	0	0	
Utgående balanse		26 164	
Sum	27 863	27 863	

Segner i Fosen

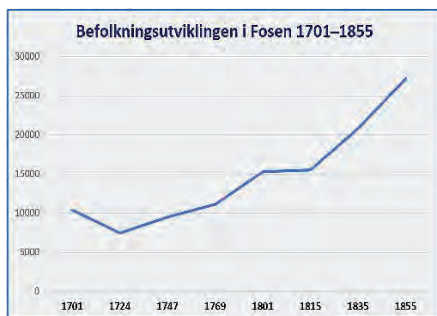
2804 Inngående balanse	93 750		
Omsetning	0	0	
Utgående balanse		93 750	
Sum	93 750	93 750	

Doktorbåten

2806 Inngående balanse		13 683	
Omsetning	0	400	
Utgående balanse	14 083	0	
Sum	14 083	14 803	

Fosens historie 2

Fosningene som vi skal fortelle historia om

I 1701 var det rundt 10.400 fosninger. I 1855 var tallet 27.210 (i 1865 var det 31.750).

Diagrammet anviser den historia vi skal fortelle. I Fosen som i resten av landet vokste befolkningen i økende tempo i denne perioden. Men antallet vokste ikke jevnt, det var mange nedturer på grunn av kriger, uår og særlig epidemier. Bare de to største krisene blir fanga opp av dette diagrammet: den store nordiske krigen 1709–20, og nødsåra under napoleonskrigene 1808–14. (Diagrammet på side 11 er mer grovmaska og fanger ikke opp noen av disse krisene.)

Vi vet mye om hvordan fosningene hadde det under napoleonskrigene, med nødsår og engelsk blokade. Etter folketallet å dømme var det Åfjord prestegjeld som ble hardest ramma, med en befolkningsnedgang på hele 14 %. Alt i alt kom Fosen ut med en liten tilvekst i folketallet, på 244.

Vi vet mye mindre om hvordan fosningene hadde det under den store nordiske krigen. Men diagrammet forteller om dramatiske tilstander med store folketap. Men folketapet skyldtes i liten grad krigshandlinger. Det var svolt og sykdom som

tok liv, i et uhyre omfang. Rundt 28 % av befolkningen i Fosen strøk med, etter våre beregninger. Verst ble Bjørnør ramma, der strøk nesten halvparten av befolkningen med, 47 %. Derneft kom Ørland prestegjeld med et folketap på 41 % og Åfjord med 36 %. Dette er tall som er vanskelig å fatte, og som vi vel må tilbake til svartedaudens tid for å finne maken til. Som svartedauden la også den store nordiske krigen etter seg en mengde ødegårder, ca 120 gårdsbruk i Fosen. I Osen lå hvert tredje bruk øde i 1724!

Befolkningspresset på midten av 1800-tallet

Etter 1814 opplevde Norge, og Fosen, en veldig befolkningsvekst. Folketallet ble omtrent fordobla i løpet av de 50 åra fram til 1865. Folkepresset var da større enn vel noen gang i landets historie. Det var vanskelig å etablere seg på bygdene. Dette skapte store flyttestrømmer. Etter 1865 fikk befolkningspresset utløp i en ny retning: massutvandringa til Amerika tok til. Den første bølgen kom i 1866–73.

Men hvor gikk flyttestrømmene *før* det, og hvor står Fosen i dette bildet?

Det kan folketellinga 1865 fortelle oss. Den oppgir nemlig fødested for alle innbyggerne, slik at vi kan se om de var «heimfødinger» eller om de var tilflyttere.

Vi kan se to hovedretninger i flyttinga: mot byene og mot kysten. I Søndre Trondhjems amt var Trondheim by og Fosen fogderi de største destinasjonene. Fra noen områder var det faktisk flere som flytta til Fosen enn til Trondheim. Fra Orkdal prestegjeld nederst i Orkdalen gikk 267 utflyttere til Trondheim, mens 398 gikk til Fosen.

Mange østlendinger til Fosen

Spesielt interessant er flyttestrømmen som gikk nord over Dovre. Det var trange forhold på det indre Østlandet på denne tida, og mange brøt opp og flytta nordover. Overraskende mange av dem havna i Fosen. Fra Gudbrandsdalen kom det rundt 258 til Fosen, og fra Østerdalen/Hedmark rundt 117. De største mottakerne var Hemne (95), Hitra (72) og Åfjord (71). Fra Lom alene kom det 62, av dem havna 27 i Åfjord prestegjeld.

Hva var det som trakk østlendingene til Fosen? De hadde vel hørt rykter om store fiskerier. Men først og fremst var det vel jord som stod i hodet på disse østlendingene.

Code data-hjelpemidler

De dataregistrerte folketellingene (i Excel) som vi har fått stilt til disposisjon, gir utrolige muligheter til å hente ut informasjon. Med et enkelt søk i folketellinga 1865 finner vi f.eks at av de 375 innflytterne som kom til Fosen fra det nordre Østlandet, er 10 oppført som fiskere (enerkefiskere). I 1865 var de fleste av dem gift, men alle var losjerende.

Videre finner vi at av de 375 østlendingene er det 92 husfedre/husmødre, dvs. hovedpersoner i en husstand. Av dem hadde 86 skaffa seg jord: 38 som gårdbrukere og 48 som husmenn med jord, og 6 var husmenn uten jord.

Johan G Foss

En flause

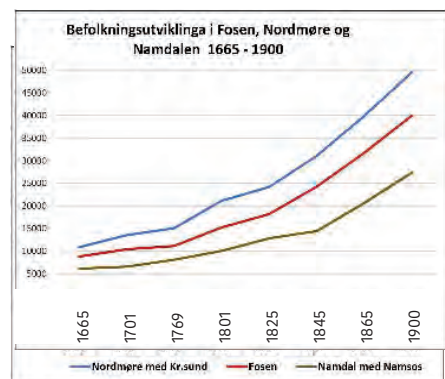
Jeg har ved flere anledninger servert uriktige opplysninger om folketallet i Nordmøre og Namdalen sammenlikna med folketallet i Fosen. Uriktigheten kom på trykk i siste nummer av Nytt om Gammelt (nr 3/2020, s. 9). I teksten og av diagrammet går det fram at Fosen gikk forbi begge nabofogderia på slutten av 1800-tallet og var det mest folkerike av dem i 1900. Dette var et oppsiktsvekkende forhold som det var vanskelig å finne forklaring på.

Men så er det altså feil, eller iallfall bare delvis riktig. Opplysningen er riktig for *landdistrikta* i fogderia. Men Nordmøre og Namdalen hadde i tillegg hver sin by, og de var ikke med i folketalla som ble gjengitt i diagrammet.

Jeg beklager dette! (Men personlig har jeg nytte av å få en sånn nasestiver.)

Diagrammet i forrige Nytt om Gammelt gjelder altså landdistrikta, og er for så vidt interessant nok. Men her kommer det hele og fulle bildet, som ikke skaper forklaringsproblemer.

Johan G Foss

«Lænsvika e'
blitt mett jord-
bærste'» säng Otto
Nielsen i visa
«Jordbærstedet»
i 1959.

Jordbærstedet

I 1904 rodde gårdbruker Lars Hågensen Selbæk over fjorden til Stadsbygd for besøk til sin gode venn og tidligere nabo, lærer og kirkesanger Petter Selbæk. I motsetning til Lars hadde Petter lyktes i sine forsøk med å finne en jordbærsort som trivdes i Trøndelag. Gode råd og planter med jordbærsorten «Abundance» fulgte med på båtturen tilbake.

Dette var starten på jordbærentyret, og i løpet av en tiårsperiode hadde Lensvik befestet sin stilling som den fremste jordbærbygda i

Trøndelag. «Abundance» var den dominerende sorten helt fram mot 1970-årene.

Lensvik hadde fått kai og dampskipsekspedisjon i 1894. Båter fra Fosen Aktie Dampskibsselskap AS (senere Fosen Trafikklag) overtok etter hvert gods og passasjertrafikken over ekspedisjonsstedet. Dampbåten Fosen gikk i rute fra 1906 til 1956, og har rekorden i antall kilo båtfrakt med jordbær fra Lensvik. Andre kjente og kjære dampere var Hitra, Frøya og Yrjar. I jordbær- sesongen kunne opptil 40 hestekjøretøy stå i kø

**JORDBÆREVENTYR I LENSVIK MED
BÅDE SPENNING OG ROMANTIKK**

23/8-51
Invasjon av 300 jenter sørger for romantikken.

Omsetningsrapportene fra hele landet for spenningen

for lasting over på båten som lå ved kai. Båtfrakt var eneste mulighet for å få jordbæra ut på markedet, som i all hovedsak var Trondheim. Salgsprisen for jordbær i Ravnkloa og på torvet i årene 1912-13 varierte fra 40 - 80 øre literen. Til sammenligning var literprisen på melk 9 øre.

Prisene på jordbær tok seg opp i løpet av første verdenskrig, og bedret lønnsomhet bidro til en forsiktig økt satsing. Jordbærproduksjonen holdt seg forholdsvis stabil de neste to tiårene fram mot andre verdenskrig. Inntektene for en typisk jordbærprodusent kunne årlig være brutto 4- 6 hundre kroner, - en tiltrengt ekstraintekt. Folket på gårdene måtte selv delta i jordbæråkeren fra tidlige barneår. Det var svært få som leide inn hjelp til luking av ugras og plukking av bær. Avlønninga kunne tidlig i 1930-årene være 2 kroner pr. dag, som ble ansett som godt betalt. Akkordarbeid ble lønnet med 10 - 15 øre literen, - senere 25 øre pr. kg når korger kom i bruk.

Jordbærproduksjon fortsatte også under andre verdenskrig. Bærprisene, såkalte maksimal-priser, ble fastsatt daglig av myndighetene. Det var ikke bare torgsalg av jordbær, - byfolk kunne gjerne ta seg en tur utover til med dampbåten, - kjøpte og byttet til seg jordbær, og reiste tilbake neste morgen. De tyske soldatene likte selvfølgelig også den søte jordbæra.

I avisa Nidaros 3. august 1948 slås det fast at Lensvik er blitt «jordbærhovedstaden». Bæra etterspørres nærmest over hele landet. Det orienteres om at bær sendes ut på markedet både med båt, bil, fly og tog. Imidlertid, veistandarden mellom Lensvik og Orkanger er så dårlig at veien knapt er kjørbær. En sjåfør som kjørte for Tønsberg Bryggeri tok sjansen, og kom mot alle odds helskinnet fra den hasardiøse kjøreturen, med 100 kasser bær. Det konkluderes med at kjørbær bilvei vil åpne nye muligheter for bygda.

Lensvik er plutselig blitt hele landets jordbæråker

Bestillinger på jordbær strømmer inn, og sendingene går både med bil, båt og fly
BILVEI VIL ÅPNE RIKE MULIGHETER FOR BYGDA

Det produktive jordbærarealet var nå om lag 150 dekar, og kiloprisen er 4 - 5 kroner i Trondheim og Oslo.

Tidligere landbruksminister Gunhild Øy-angens far, Kåre Utnes, var først ute med såkalt stordrift av jordbær. Han startet dyrking i 1941, og allerede etter par år var 30 plukkere i sving under innhøstinga. Bæra ble fraktet med hest og langvogn de vel 4 kilometerne ned til Lensvik kai. Når lastebil ble innkjøpt i 1949 ble det lettere å få bæra ut til markedet. Kåre drev jordbærproduksjon i 50 år, og fikk tilnavnet Jordbærkongen.

1950-årene er jordbæras storhetstid i Lensvik, - med både små og storskala satsing. Det fantes knapt en gård uten jordbæråker, og de som ikke hadde jord fikk leie eller låne areal. Også kommunen leide ut areal til jordbærdyrking. I 1950 fikk den såkalte jordbærveien til Orkanger en etterlenget utbedring, med kr 45.000 i støtte fra fylket. Jordbærtransporten gikk over fra kjøll til hjul.

«Jordbærentyr i Lensvik med både spenning og romantikk» rapporterte Adresseavisen den 28. august 1951. «Invasjon av 300 jenter sørger for romantikken.»

«Havner bærene i kassene i Tromsø eller Oslo?». Telefonbestyrer Olaf Ysland ved Selbekken sentral har fullt opp med å sette over rikstelefoner fra hele landet. Fore-spørslar og bestillinger om jordbær strømmer inn. Jordbærarealet har nå økt til om lag 400 dekar, og i høgsesongen fraktes daglig 25 tonn ut av bygda. Plukkerne oppnår kr. 10 pr. dag, og i gjennomsnitt er kiloprisen kr. 3,- til produsent. Optimismen er stor.

Den dårlige veistandarden var en konstant utfordring. Veien innover til Råbygda (knappe 3 mil) var ikke dimensjonert for 10 - 30 lastebiler med jordbær hver kveld. Flere plagsomme flaskehalsen måtte passerer. En bemannet 1948 mod. Massey Ferguson var i beredskap på Kjørmoen, klar til innsats når lastebilkolonnen passerte. Ikke så rent sjeldent ga veidekket etter og bilene kjørte seg fast. Det ble mange tunge tak for den lille Gråtassen. Lastebilene på 50-tallet hadde en lasteevne på 2,5 - 4 tonn. På de største bilene var netto jordbærlast vel 3 tonn. På strekningen mellom Lensvik og Oslo var det kun 1,5 km med fast veidekke. Orkla Industrier hadde sørget for å asfaltere veien gjennom Løkken, og enestående nok også for gateløp.

Økern og Grønland torg i Oslo var hovedavtakere for Lensvikbæra. Brenneriene Løiten og Tangen samt Lerum fabriker i Sogndal tok også unna en god del. De nattlige lastebilturene ned Østerdalen på til dels dårlige grusveier var et råkjør («rally jordbær»), - for å få avsetning måtte bæra være framme i Oslo innen kl. 06.00 hver morgen. Hvert lass med jordbær ble oppgjort mot betaling i kontanter. Sjåførene hadde pengene med seg på turen tilbake, gjerne i en papirpose under bilsetet.

Næringsmiddelabrikken AS Konserv ble flyttet fra Trondheim til Lensvik i 1948, og etablert ved Lensvik kai. Av fabrikkens 30 ansatte var de fleste kvinner. Fabrikken hermetiserte og tilberedte salgsvare av jordbærproduktet. Prøvesendinger med dypfrysede jordbær ble eksportert til USA og brukt til produksjon av iskrem og syltetøy. I november 1954 melder Adresseavisen om en kjerneordre på 100.000 jordbærkurver til sommeren, - Waldorf Hotel i New York ønsket å kontraktfeste levering av 50 tonn bær. Fabrikken hadde i tillegg leveranser til forsvaret av forskjellige matvarer og her-

Luftige planer om jordbærekjøp

metikk. I 1965 ble fabrikken solgt til den lokale jordbærhandler og lakseoppkjøper Berhard Selbæk. Fabrikken produserte opptil 80 tonn jordbærsyltetøy årlig i 6 år før den ble nedlagt.

Året 1955 ble et kronår for jordbærproduksjonen. Lensvik fikk medieomtale som «Gosen i Fosen». Jordbæraarealet har kommet opp i 750 dekar (10% av dyrkamarka). Det settes ny rekord med 40 tonn dagleverert jordbær. Sesongproduksjonen landet på over 300 tonn. God pris til produsent på kr 4,- pr. kg tilsier samlet inntekt på 1,2 millioner kroner. Jordbær er blitt hovednæring. Lensvik har nå 164 bruk med mer enn fem dekar produktivt jordbæraarealet.

Jordbærausa Kjerstin Røhme fra Orkanger var en av de 400 plukkerne i toppåret -55. Hun tjente anslagsvis kr. 300,-, tilsvarende 7800 2020-kroner.

Innsatsfaktorene i jordbærproduksjonen var omtrent de samme de fire siste årene av 50-tallet. Sykdomstilløp på plantene i en del åkrer medførte noe redusert resultat. Lensvik kommune melder i 1958 om 48.000 kroner i budsjettsvikt som følge av reduserte jordbærinntekter. Optimismen har vært vel stor.

«Om kveill'n va' vi sammen og dainsa og sværma på lønnlie stia i mark og i æng» synger Otto Nielsen. Mark og eng ble sikkert brukt til romantiske tilnærmelser, men det foretrukne stedet var utvilsomt det legendariske festlokalet Åsvang. Husset var ei tuskbrakke som ble kjøpt på rot

Kåringen av «Jordbærprinsessa» i 1965. Med ligningssjefen som jurysef og overdommer, var det en av bygdas egne jenter som stakk av med tittelen.

Deltakerne ble premiert både med jordbær og laks, mens hovedpremien var en levende mink som ble utdelt til prinsessa av selveste Harald Grønningen.

i Trondheim, og som sto ferdig oppsatt i 1948. Huset hadde kjøkken, lille sal (karsksal), storsal og scene. Om sommeren var det dansefest hver helg på Åsvang, - som var i bruk helt til midten av 1970-tallet. Selv om det var en del rølپ på disse dansefestene, var det også en viss stil. Deltakerne kom som oftest pyntet til fest, - helt fram til mot slutten av 1960-årene var gutta gjerne kledd i dress og slips. Ja, romantikken blomstret, og toppet seg når musikken avslutningsvis spilte rolige og melodiose låter med dempet belysning i lokalet.

Et av sommerens høydepunkt på Åsvang var når jordbærprinsessa skulle kåres. Med nærmere 600 innenfor dørene sto folk som sild i tønner. Festen varte til ut i de små timer.

Et «fenomen» som oppsto, og som i ettertid nærmest ble sagnomsust, var å gå på «utpågång». Jordbærplukkere fantes på så å si hver en gård, og forutsatt god oppførsel ble besøk til en viss grad tolerert.

Uavklarte eller uønskede besøk gjorde «utpågång» til en spennende sport. Det gjaldt å komme seg inn uten å vekke gårdsfolket, når de hadde falt til ro. Det kunne fort bli

oppstyr, spesielt godt utpå natta når dansefesten på Åsvang var slutt, - eventyrlysten og motet var da gjerne sterkere enn fornufften.

Produksjonen av jordbær avtok noe i 1960-åra. En årsak var at pelsdyrproduksjonen hadde et kraftig oppsving. Om lag 140 oppdrettere var i sving, - pelsdyrskinn ga langt større inntekter enn skogbruk og melkeproduksjon i mange år framover.

Produksjonen av jordbær var arbeidskrevende, og for husmora på gården kunne belastningen være svært krevende. Hun måtte nærmest drive hotelldrift i de hektiske månedene jordbærsesongen varte. Mens småprodusentene gradvis falt fra, fortsatte de større, gjerne med utvidet areal. Jordbær dyrking og pelsdyrproduksjon gikk nærmest hand i hand. «Mange kassa med jordbær har gått te netting og bølgeblækk for pelsdyra i Lensvika».

I 1980-årene overtok utenlandske plukkere, polakker. Det var slutt på dansefestene i helgene. Derimot ble det katolsk gudstjeneste i Lensvik kirke.

John Ola Selbekk

Folk som kom sørfra

Fra ødemark til ei levende bygd. Amundalgrenda i Åfjord i dag. Foto: Svein Amundal. Innfelt Amundal 1910. Foto: Joakim Brevold Br 00 616@Brevoldsamlingen

Mens de fleste som flyttet til Fosen på 1700- og 1800-tallet valgte å bosette seg på kysten, valgte andre fjellet. En av grenene som fikk ny bosetting er Amundalen i Åfjord, som ligger ved veien fra Åfjord og over fjellet til Follafooss og Malm.

Amundalen var første gang nevnt i 1590 som konfiskert kirkegods. Så var det mange oppsittere som bodde der i korte perioder. I 1723 heter det at gården lå øde og husene var råtnet. De offentlige registrene fra 1700-tallet vitner om trange og vanskelige kår.

1796 kom Anders Pedersen med familie til Amundalen fra Kvikne i Østerdalen. De så mulighetene, bosatte seg der og starter å arbeide. Familien i Amundalen ble større og på 1900-tallet fikk sønnene dengang egne jordteiger som de har dyrket opp.

Amundaleingene er kjent for å klare seg selv, og alltid finne funksjonelle løsninger. De bygde eget kraftverk og egen telefon-

linje fram til Stordalen. Det var trygt å vite at de som gikk den 8 km lange turen over fjellet til bygda kom vel fram. I 1925 bygde karene i grenda egen radio.

Hit kom kjøpmann Dahl fra Trondheim og bygde en av Åfjords første fritidsboliger.

Da handelsmann Niels Berg på Årnes ga opp den elektriske bilen sin for snart hundre år siden, hentet amundalingene generatorene fra bilen og bygde Åfjords første sveiseapparat.

Grenda fikk bilveg via Sørtdalen i 1961. Samme år kom planene om å demme ned hele grenda i forbindelse med vannkraftutbygging. Heldigvis ble prosjektet skrinlagt.

Grenda blomstrer. I 2020 bygde gårdbrukerne nytt fellesfjøs. I dag har de 200 storfe. Melkeproduksjonen er på 600 tonn, eller ca 1650 liter i døgnet

Helge Bueng

Karmann til dessert

Johan G Foss har gjort mange intervju med frøyværingar om gamle dager. Her er eit lite utdrag frå eit lydband-intervju han gjorde i 1986 med Hermann Myrseth og Lars Kvalvær på Dyrøya på Frøya. Hermann var fødd i 1906 i Breivika på Sør-Dyrøya, Lars i 1917 på Kvalværet ved Nord-Dyrøya. Utdraget er i ordrett avskrift:

Trur du det var artig!

Johan: Treivst dem, folket, før i tida?

Hermann: Treivst gjorde dem, ja. Vi var 11 søsken vi, heime i Breivika; og trur du vi hadde det artig! Det var 10 gutar og 2 veikjer. Og likeins vi sjøl [etter at vi vart gift], vi var no 10 ungar, vi òg. Og liksom det var artig!

Lars: Dem var med og leika seg sammen med ungane da, foreldra.

Hermann: Ja visst gjorde dem det.

Så kom dem da, åt oss [i Breivika]. Og der satt dem om kveldane og fortalte skrøner, og song.

Johan: Men ein hugser vel de lyse sidene og glømmar de mørke?

Hermann: Ja, det blir det, veit du.

Lars: Men trivselen trur eg nok var bra.

Hermann: Ja, trivselen var god. Når du var på sjøen, heime, så var det å skjera-ti ei bømte med ferskfisk. Og så var det ikkje berre vi, men alle som kom, åt ferskfisk.

Lars: Det var berre å gå-frampå bordet og forsyne seg for dem som kom inn. Det var ikkje «vær-så god»; om det ikkje var pådekt, så var det å bruke fingrane; det var no det åt oss, ihvertfall.

Hermann: Det var sånn. Ja det vart koka opp noen gryter ferskfisk, ja!

Lars: Ho Olrekka [...] sa det, ho, at det var ikkje havant å eta ferskfisk viss ikkje han Elias var heime; for viss ho ikkje fekk eit mål karmann etter, så var det ikkje noe måltid!

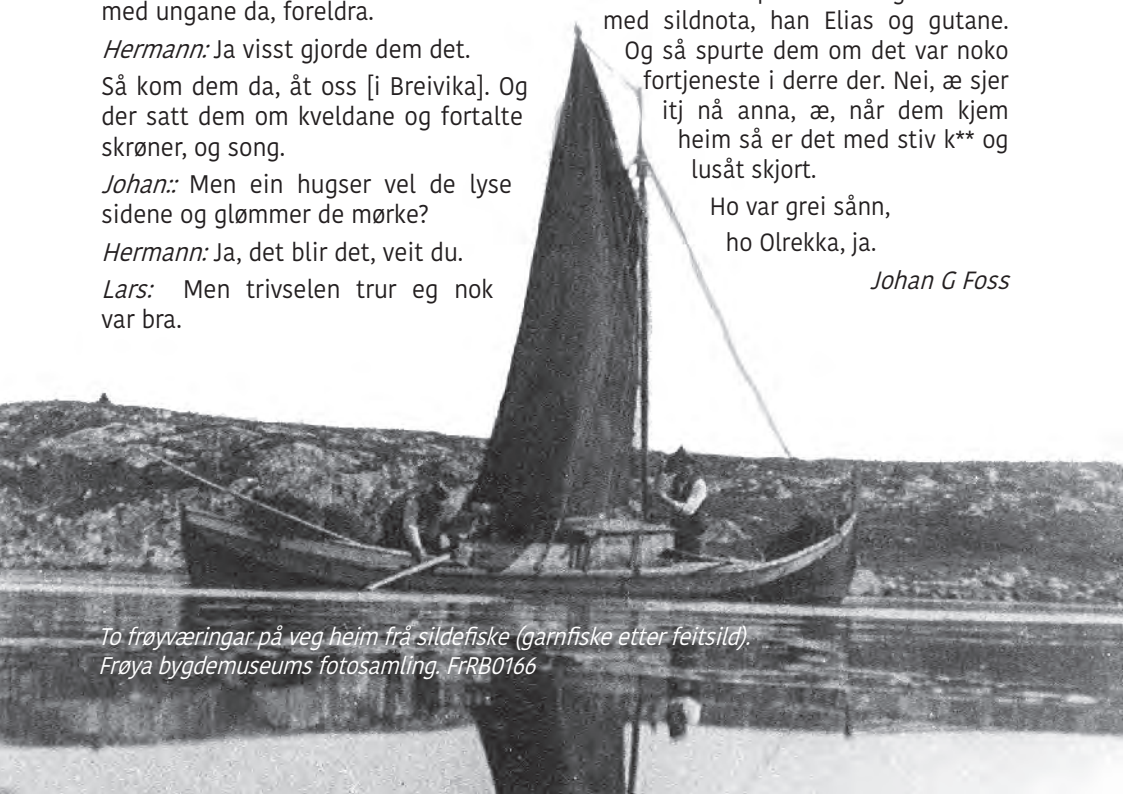
Hermann: Og likeins; eg kjem i hau vi stod nedpå brygga der, åt han Gunnerus, da stod ho nedpå der ho òg. Han var med sildnota, han Elias og gutane.

Og så spurte dem om det var noko fortjeneste i derre der. Nei, æ sjer itj nå anna, æ, når dem kjem heim så er det med stiv k** og lusåt skjort.

Ho var grei sånn,
ho Olrekka, ja.

Johan G Foss

*To frøyværingar på veg heim frå sildefiske (garnfiske etter feitsild).
Frøya bygdemuseums fotosamling. FrB0166*

Parti fra Sula

Vind-drevet elektrisitettsverk på Sula.

Fabrikanlegg for å nyttiggjøre sig overskuddskraften.

Ifjor på denne tiden bragte Fosens Blad en del artikler om de vinddrevne elektrisitettsverk. Bl.a. offentliggjorde vi den betenkning som jordvernskomiteen kom til angående brennelsesspørsmålet for våre kystdistrikter. Komiteen konkluderte med at det om et halvt hundre år vilde torven på Frøya være oppbrukt.

Komiteen foreslo derfor som en konklusjon på sine betenkninger at man for å spare på torven burde sette igang et intenst arbeid for å få befolkningen til å nyttiggjøre seg annet belysnings- og oppvarmingsmiddel og foreslo da elektrisitet fra vinddrevne elektrisitettsverk.

Arkitekt Arne Flaa har nu arbeidet, med denne saken, og han har i en artikkel i Nidaros uttalt sig om de resultater han har kommet til.

Det dokument hvor disse spørsmålene drøftes er «innstilling nr 4» fra komiteen for myr og jordvern i kystbygdene, og altså den første som behandler forholdene i trønderske kystdistrikter.

Angående spørsmålet om å erstatte brenntorven sier komiteen bl.a. «Å overføre elektrisk energi i kabel fra vannkraftverkanlegg på fastlandet til øyerne ute i skjærgården vil i mange tilfelle bli så dyrt

Eilert Bjørkvik gjør stadig nye funn i sin lesing av Fosens Blad, om utkom 1918 -1941.

Sist på 1930-tallet ble planene om vindkraftverk på Sula lansert, etter som all myr torv til brenne ville være oppbrukt innen få år.

Denne artikkelen er fra 05.11.1938.

at ingen har råd til å bruke energien. Helt erstatte brenntorven med elektrisk energi lar sig ikke gjøre, da utgiftene til romoppvarming blir så store at de ikke står i noe rimelig forhold til de oppvarmingsutgifter man har nu.

«Hvis ikke kystbefolkningen ser sig istand til å betale mer for den elektriske energi enn sitt nuværende kontantutlegg til lys og brenne, er det opplagt uråd å gjennomføre noen elektrisitettsforsyning», sier komiteen videre.

Det spørsmål komiteen egentlig drøfter er om bygging av et vindelektrisitettsverk på Sula i Nord-Frøya, men naturlig nok kommer man i denne forbindelse inn på resultat av de undersøkelser som Trøndelag Myrselskap for en tid siden foretok av torvmyrene på Frøya.

....

Etter de opplysninger vi har fått kan man neppe gjøre regning på mer enn 70 prosent av husholdningene som avtakere, for selv om prisen på energien skulde bli rimelig vil de fleste ha vanskelig for med en gang å utrede utgiftene til installasjon og kjøp av apparater. Hvis man bare skal ha 2 lamper og en kokeplate vil dette koste minst 100 kroner. Komiteen har

foreløpig gått ut fra 70 husholdninger som avtakere.

Øygruppen Sula er for lengst snauet både for lyngtorv og myrtorv, så sulværingene er nødt til å få brenntorven sin fra Nord-Frøya eller andre langt bort liggende øyer. Hadde det vært nok brenntorv å ta av på de nevnte plassene, så hadde det ikke vært noe i veien for at sulværingene fortsatt tok brenntorv der, men det er ikke tilfelle.

.....

Hva koster et elektrisitetsverk?

Omkostningsoverslaget regner med en samlet anleggsutgift på 92 500 kroner, hvorav 16 000 kroner til oljemotoranlegget og 7 200 kroner til overføringer og målere. Betjening av anlegget er ansett til 1800 kroner pr år idet man forutsatt at fyrvokteren og hans assistenter skulde kunne overta dette arbeidet som en bitjeneste.

Fordeles de samlede utgifter på de 70 avtakerne som det er regnet med, blir de årlige utgifter pr husstand 237 kroner (*Tilsvarende dagens kroneverdi 8400 kr*)

.....

Komiteen vil sterkt understreke den betydning det kan tenkes å ville få for kyst-bygdene hvis driften av et moderne vind-elektrisitetsverk viser seg å passe for fiskevær og tettbebyggelsen i kystbygdene.

Det er da også mulig at slike verker med fordel kunde nyttes til levering av elektrisk energi til det borgerlige behov i distrikter med større kjøpeevne.

Under forutsetning av at man vil sette igang en industriell bedrift som ligger til rette for forholdene på Sula, og som med fordel kan nytte den type elektrisk energi som kan produseres ved vindkraft, vil komiteen anbefale at staten gir støtte til anlegg av et vind-elektrisitetsverk på Sula, eventuelt i forbindelse med et lysanlegg.

Året etter - 19.10.1939 - stod å lese:

Får ikke Sula det vind-drevne elektrisitetsverk?

- Bedre forhold på Røst?

Som det vil være bekjent har det for lang tid siden blitt besluttet at staten skulde anlegge et forsøksanlegg for vind-drevne elektrisitetsverk på Sula. Imidlertid ser det nu ut til at Sulværingene må gjøre sig fortrolig med at de ikke får dette verket denne gang heller.

Det var som kjent jordvernkomiteen som hadde foreslått at dette elektrisitetsverket kom i stand, fordi man derved kunde få et middel til å lette den fortvilte situasjonen som kystdistriktene er i.

Landbruksdepartementet har nu i et brev til jordvernkomiteen gjort oppmerksom på at det vil ta op dette spørsmålet i en innstilling, og i denne innstillingen må det påpeke at Røst har adskillig bedre betingelser for et slikt prøveanlegg enn hvad Sula byr på.

Hva med brenselsspørsmålet?

I en innstilling fra Jordvernkomiteen understreker denne på nytt viktigheten av at brenselsspørsmålet blir løst snarest råd er, for slik som situasjonen nu er brukes all matnyttig jord op til brensel, og man står snart ovenfor et nesten uløselig problem.

I alle herreder der torvdriften spiller en rolle bør det nu opprettes en torvtilsynskomite, helst bør saken underlegges jordstyrene. Utenom sine rene værnevirkosomhet, burde denne komite få mandat til å være konsultativt organ.

Innstillingen konkluderer med at staten enten bør utvide statens torvlånefond, for å motarbeide urasjonell drift av feltene eller så bør landbruksdepartementet være særskilt oppmerksom på at de midler som er lovet til fremme av vedomsetningen, kommer de brenselssfattige distrikter tilgode.

Hvor kom egentlig «Sulsfjord» fra?

Unge åfjordinger ombord på Sulsfjord på 1950-tallet. Fv: Gunvald Adsen, Øystein Rånes og Arvid Hanger. Bilde utlånt av Odd Eide.

I fjor sommer kjøpte Thore Erling Pettersen en båtmotor på Leka. I mangel av tyske ferierende på turistanlegget på Bessaker i disse koronatider, engasjerte han Arvid Kornbakk fra Mosvik til å restaurere motoren, en av de første Brunvoll-motorene fra 1917.

Motoren stod opprinnelig i en båt som kom til Åfjord trolig tidlig på 1930-tallet. Per Jensen overtok etter hvert båten, som etterat den kom til Åfjord ble brukt til fiskerier, med base i Åfjord og Bessaker. I 1958 skiftet de ut den 41 år gamle motoren med en Brunvoll KA42. Den gamle motoren ble solgt for NOK 8000 og satt inn i en gammel båt uten å bli overhaldt.

Da båten kom til Åfjord ble den døpt «Sulsfjord». Sulsfjorden er jo havstykket mellom Nord-vest-Frøya, Sula og Mausund. Hva det opprinnelige navnet på båten var, og hvem som var eiere, vet vi ikke.

Thore Erling jakter på flere opplysninger om båten. Jeg tok kontakt med Odd Eide som har en stor privat familie-web. Det ble napp med en gang. Odd har nemlig samlet mye stoff om

denne båten. I tillegg ga han oss mange gode ledetråder for å finne ut mer om båten.

Vi vet at båten var bygd for spritsmugling. I ei jubileumbok om motorfabrikken Bruvoll fortelles om monteringen av en av fabrikkens første motorer. Lite visste de da hva båten skulle brukes til, men her fortelles likevel noe av historien om båten.

På tur heim fra Tyskland med smuglersprit fikk de motortrøbbel, og måtte søke havn i Lysekil. Der må det ha blitt kjedelig for mannskapet, for de tok for seg av lasten. Det muntre mannskapet gjorde at svenskene fattet mistanke, og rapporterte til Norge. Vel framme i Norge ventet tollvesenet og båten ble beslaglagt.

I Birger Sivertsens bok «Storsmuglerne på Frøya» - om spritsmuglingen under forbudstiden 1916 - 1927, der Ole Ervik var den mest profilerte smugleren, men Birger har ingen informasjon om denne båten. Vi vet altså lite om båten før den dukker opp i Åfjord og fikk navnet «Sulsfjord». Dette indikerer at båten skulle ha sin opprinnelse knyttet til Frøya.

Fakta om Sulsfjord:

Data om båten hentet fra «Fortegnelse over merkepliktige norske fiskefartøyer 1948», utgitt av fiskeridirektøren:

Kjennetegn: ST 63 AA

Byggeår: 1917

Lengde: 47 fot, bredde: 15 fot, dybde: 8 fot

Motor: 42 hk Brunvold mod 1918.

Eier: Gunnar Jensen m.fl., Å i Fosna.

Brukt til: Fjordfiske og transport av sild og fisk.

Det sies at båten ble kjøpt av Markus Markanes, som brukte båten til storsildfiske. Markus solgte båten videre til brødrene Jensen på Monstad. Etter som Alfred ble dampskipsekspeditør, Erling ble buss-sjåfør, Gunnar poståpner og Birger ble lensmann, ble det Per som overtok båten. I tillegg til båten drev han og kona Gudrund dagligvarebutikk og skipsekspedisjon på Eide ved Skråfjorden. Per trivdes best som maskinist, derav navnet «Svart-Per». Per skaffet mannskap, blant dem mange ungdommer fra heimbygda i Åfjord.

Under andre verdenskrig ble båten brukt til transport. Klaus Eide fortalte om to turer til Trondheim. Den ene var om søstra Hanna, som ble fraktet til Trondheim med blindtarmbetennelse. En annen tur var da en gutt på Stjern i Åfjord hadde funnet en granat, og sprengt av seg den ene handa. Han kom med bil til Eide, og så med Sulsfjord til Trondheim. Turen tok seks timer.

Håkon Emil Moen fra Bessaker hadde egen not. Han leide båten til seifiske flere somre tidlig på 1960-tallet inntil han kjøpte egen båt. Fiske foregikk nordover langs kysten, med Sør-Været i Flatanger som et av de faste leveringsstedene.

Jeg har snakket med flere karer som var med om bord. De fleste Ingen av dem kjenner opprinnelsen til båten. De mener båten forliste under veis til England. Da jeg fortalte Øystein Rånes at båten hadde en vanskelig seilas,

Thore Erling Pettersen, Bessaker, med den restaurerte Brunvold-motoren fra 1917.

Foto: Helge Bueng © HKB 21 148

men at båten kom fram, kom det kontant fra Øystein: «Den turen villa æ itj ha vorre med på».

I 1968 ble båten altså solgt til Wales. Kjøperen og hans to sønner fikk en strabasjøs tur, først nedover langs norskekysten ned til Bud, der de fikk motorstopp. Etter å ha reparert båten gikk de videre via Shetland. men øst for Shetland fikk de på nytt problemer, og ble slept av en russisk båt inn til Shetland. Det siste stykket fra Shetland og rundt Skotland gikk greit og de kom seg velberget fram til Wales, der det finnes bilder av båten med trålerutstyr fra 1970. Senere ble båten brukt som øvingsbåt for opplæring i brann- og redningstjeneste. Det er det siste vi vet om båten.

Thore Erling ønsker å vite mer om båten. Er det noen som kan gi oss ledetråder er alle innspill interessante.

Vi venter i spenning - (kontaktinfo se side 23).

Helge Bueng

Hva med vår nære historie?

Jeg var vel knapt konfirmert første gang jeg dristet meg inn i det ærverdige Stat-sarkivet i Høyskolebakken «i by'n».

Tung og ærverdig trap og ytterdør inn til yttergangen. Til høyre for innerdøra var det ei ringeklokka. Kort tid etter sa det «brrrrrrr» og æ kunne åpne døra. Så var det garderobe før ny trapp opp til ekspe-disjonen, der det var innskriving i gjeste-protokollen før jeg fikk bestilt ønsket ma-teriell. Så gikk turen inn i lesesalen, der det satt alvorlige menn bøyd over svære protokoller, og en person ved «kateteret» som fulgte nøye med. Så kom de svære protokollene, og så begynte jakta på op-plysningene - linje for linje - side for side.

Mye har forandret seg siden den gang sist på 1960-tallet. Tilgangen på kilder er blitt helt annerledes. Arkivverket har gjort en enorm jobb for å forenkle søket i kilder. De digitale søkemulighetene er etter hvert enorme, og vi kan søke fra vår egen ar-beidsplass hvor nå den enn måtte være.

Men det er også andre ting som har endret seg mye siden den gang - ikke minst hvordan vi har vare på alt vi samlet inn, ikke minst foto.

I forbindelse med Åfjord Sparebanks ju-bileum fortalte vi bygdas historie med Brevoldbilder. Jeg viste også film glass-plater fra arkivet. Hjalmar Andersen spurte nysgjerrig: «E dein hoillbar dein der?». «Må vel sei det», svarte æ. «Den her e hundre år». «Oinnskyld at æ spurt», svarte Hjallis.

Fram til for ca 20 år siden brukte vi ana-log film. Filmene tok vi vare på og bildene limte vi inn i album.

Så startet dansen rundt det digitale. Protokoller ble erstattet av datafiler, og bildene landa i «ei eller anna mappe».

Arkivverket har funnet en funksjonell kombinasjon med bevaring av kilder, som gjøres tilgjengelig digitalt - enn så lenge.

Men hva skjer med bildene og det vi har skrevet «inn på data» som finnes bare på pc'n, telefonen eller nettbrettet?

Hvordan sikrer vi alle dataene og bildene vi har samlet? Og hva skjer med de gamle filene i den stadig oppgraderingsrund-dansen fra dataleverandørene? CD-plata alle trodde på, er jo allerede historie.

Æ spør, men har ikke svaret.

Helge Bueng

Kontingenten

er det mange som ikke har husket å betale ennå, selv om fristen var 31. januar. Kontingen-ten er 300 kroner året og den kan be-tales til konto **4290 05 02758**.

Medlemskontingenten er lagets største inntektskilde, og når medlemstallet går sakte nedover, og det er også viktig at det blir vervet nye medlemmer.

5 % av innsatsen på fotballtipping, Lotto eller Extra, kan via Grasrotandelen gå til en frivillig organisasjon. Fosen historielag har 20 spillere som støtter oss. Hittil i år har det gitt oss NOK 4767,85. Takk til alle. Det er plass til flere.

Fosen historielags orgnr 980 104 206

Fosen historielag

Fosen historielags styre

Johan G Foss, leder

7270 Dyrvik,
Tlf 72 44 81 11 • 95 40 29 21
j-g-foss@online.no

John Ola Selbekk, nestleder

Hamnavegen 2, 7316 Lensvik
Tlf: 99 01 49 17
E-post: johnola55@outlook.com

Helge Bueng, sekretær

Skråfjordveien 53,
7170 Åfjord. Tlf 94 12 12 02
E-post: helge@bueng.no

Bernt Jørgen Stranden,

Bålfjordnesveien 10, 7167 Vallersund
Tlf 41 60 98 01
E-post: berntjs@broadpark.no

Bente Heggvik

Bjarne Ness vei 2
7033 Trondheim
Tlf: 93 80 14 87
E-post: Bente.Heggvik@kystmuseet.no

Varamedlemmer til styret:

Eilert Bjørkvik, også kasserer

Naustveien 179, 7100 Rissa.
Tlf 94 87 12 32
E-post: eilerbj@online.no

Ernst Robert Øyangen,

Øvre Stavsetveien 27, 7026 Trondheim
Tlf 99 49 39 73
E-post: ernstro@online.no

Johan Mjønes

7257 Snillfjord
Tlf 91 53 16 47
E-post: jmjones@online.no

Redaktører for årboka

Per Ole Sollie

Storevika 12, 6940 Eikesfjord,
Tlf 99 28 43 44
E-post: p-oso@online.no

Svein Henrik Pedersen

Betaniavegen 5A, 7563 Malvik
Tlf: 97 71 83 86
E-post: svein.henrik.pedersen@gmail.com

Årboka har egen e-postadresse:

arbok@fosen-historielag.no

Redaktør Nytt om gammelt

Helge Bueng

7170 Åfjord. Tlf 94 12 12 02
E-post: helge@bueng.no

Nytt om gammelt 96

Redigert av Helge Bueng, Åfjord.
Redaksjonen avsluttet 02.05.2021..
Grafisk form: Helge Bueng AS
Trykk: Orkla Grafiske AS
Opplag: 1300 eks.

Fosen historielag på nett:

www.fosen-historielag.no

E-post: post@fosen-historielag.no

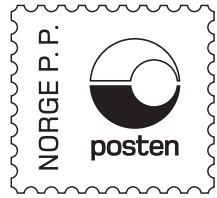
www.facebook.com/fosenhistorielag

Bøker kan bestilles hos

Eilert Bjørkvik, tlf 948 71 232,
e-post: eilerbj@online.no

Fosen historielags bank-konto:

4290.05.02758

Retur: Eilert Bjørkvik,
Naustveien 179, 7100 Rissa

*Ungdom på sykkeltur på Lonmyran 1939.
Foto: Oskar Storskaret@Storskarsamlingen 0008*

Det var 1939, det var vår, det var søndag, og det var godt vær, og ungdommene fra Hopstad i Roan hadde tatt turen oppover dalen til Lonmyran på grensa mellom Roan og Åfjord for å se hvordan det gikk med nybyggerne der oppe.

Det var på Lonmyran det skjedde. Femten nybyggere var i ferd med å bygge sine egne gårder etter at Sør-Trøndelag Landbruks-selskap hadde kjøpt opp det 5800 dekar store utmarksfeltet som i løpet av noen år ble forvandlet til ei levende grende, med etterhvert egen skole og butikk.

Nybyggerne betalte 200 kroner kontakt for å få starte med egen gård. De måtte bosette seg på nybrottet innen 3 år og nydyrke 3 dekar i året. Det var manuelt arbeid og lange arbeidsdager.

På Fosenhalvøya var det tre tilsvarende prosjekt; Børmarka i Åfjord, Bergmyran mellom Rissa og Verran og Elveng i Bjugn.

Oskar Storskaret fotograferte i Roan og Lonmyran fram til 1950. Johan Nerdal har registrert og digitalisert samlingen på 2500 objekt.

FOSEN HISTORIELAG

www.fosen-historielag • facebook.com/FosenHistorielag